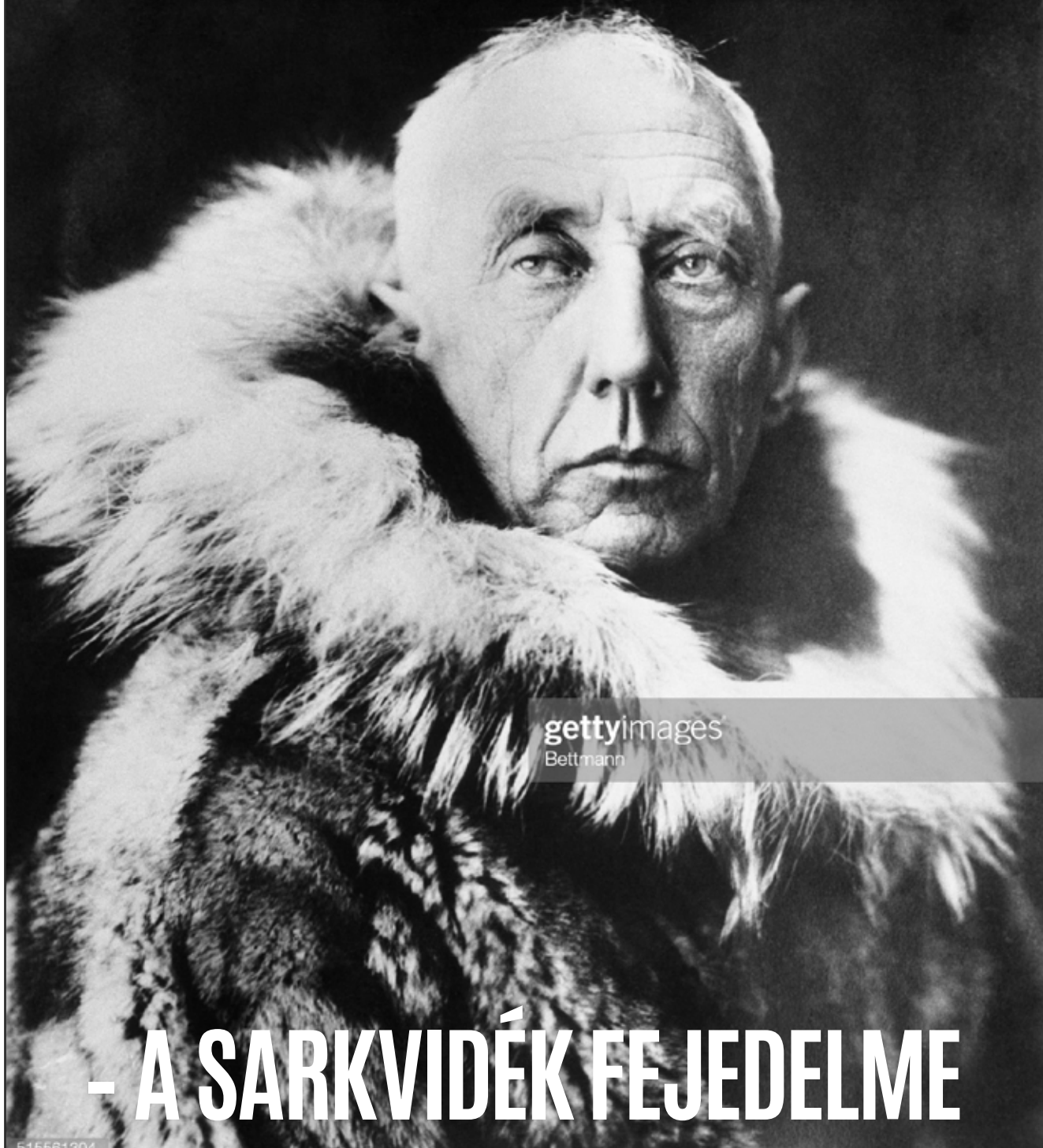

ROALD AMUNDSEN

- A SARKVIDÉK FEJEDELME

A híres norvég felfedező és sarkkutató Roald Amundsen nevéhez számos vakmerő és sikeres expedíció kapcsolódik, de legnagyobb teljesítménye kétségkívül a Déli-sark elérése volt, ahová a világon elsőként, 1911. december 14-én jutott el.

Roald Engelbregt Gravning Amundsen 1872. július 16-án született egy kis farmon Sarpsborg mellett, Norvégia délkeleti részén, közel a mai norvég–svéd határhoz. Gyerekkorának nagy részét azonban nem a családi birtokon, hanem Kristiania (ma Oslo) közelében töltötte, ahol az apja lakóházát vásárolta. Amundsen számára az itt töltött esztendőket cseppet sem teltek unalmasan: télen korcsolyázott és síezett, nyáron pedig halászott és vitorlázott. A sok kinti tevékenység mellett az iskolát sem hanyagolták, apja ugyanis szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy ő és testvérei megfelelő oktatást kapjanak. Roald azonban nem volt jó tanuló, az iskolát csupán szükséges rossznak tekintette. Érdeklődésének középpontjában a felfedezések, a kalandok, az utazás, de leginkább a sötét és fagyos Északi-sark állt. Ebből fakadóan a kötelező iskolai tananyag helyett inkább a híres felfedezők könyveit olvasta.

Végül 1893-ban, anyja halálát követően elhatározta, hogy nem fecserli tovább az idejét a négy fal között. Az iskolai tanulmányokat maga mögött hagyva egyszerű tengerésznek állt, majd fokozatosan lépegetett előre a ranglétrán, miközben kemény edzésekkel erősítette testét. A hajózás amúgy sem állt távol tőle, hiszen családja generációkra visszamenőleg ezzel foglalkozott.

Pár év matrózkodás után már élesben is kipróbálhatta, hogy miként bírja a sarkkörü körülményeket. Első igazi tapasztalatait 1897-ben szerezte, amikor a Belgica nevű hajóval az Antarktisz felé vették az irányt. Az expedíció során Amundsen olyan tudást szippantott magába, amely a későbbi felfedezőútjai alatt igencsak nagy hasznára vált.

Az Északnyugati-átjáró

Az Északnyugati-átjárót, mely az Atlanti-óceánról a Csendes-óceánra történő hajóutat jelentette, évszázadok óta keresték. Számos expedíció indult (Sebastian Cabottól John Franklinig) az átjáró felkutatására, ám a Csendes-óceánra senkinek sem sikerült kijutnia. Roald Amundsen égett a vágytól, hogy ő legyen az első, aki ezt végrehajtja.

Miután visszatért a belga antarktisi expedícióról, úgy érezte, hogy immáron kellő tudással és tapasztalattal rendelkezik ahhoz, hogy belevágjon egy ilyen merész kalandba. Előtte azonban még kikérte a példaképe, Fridtjof Nansen tanácsát, aki ekkorra már a sarkkörü expedíciók egyik veteránja volt.

Roald nem volt jó tanuló, az iskolát csupán szükséges rossznak tekintette. Érdeklődésének középpontjában a felfedezések, a kalandok, az utazás, de leginkább a sötét és fagyos Északi-sark állt.

5/1926- The Amundsen expedition to the North Pole boarding the dirigible „The Norge”

A következő időszak a felkészülés jegyében telt. Amundsen, akinek nagy segítségére voltak Nansen útmutatásai, a legapróbb részletekig próbált mindenre odafigyelni: professzionális felszereléseket vásárolt, beszerezte a legalapvetőbb élelmiszereket, valamint csapatot verbuvált. 1900-ban, hosszas keresgélés után megvásárolta az 1872-ben épített Gjøa nevű bárkát, melyet a Grönland körüli vizeket szel-

ve tett próbára. Vállalkozása azonban messze meghaladta az anyagi erőforrásait, ezért kénytelen volt adományokért folyamodni. Amundsennek talán ez jelentette az egyik legnagyobb kihívást, ugyanis eléggé zárkózott, magányos személyiség hírében állt, és inkább a tettek, mintsem a szavak embere volt. Eltökéltége azonban nem ismert határokat, így idővel, még ha kölcsönfelvétellel is szorult, de előteremtette a felfedezőúthoz szükséges anyagiakat.

Végül 1903. június 16-án a Gjøa ki-hajózott, és ezzel kezdetét vette az expedíció. Útközben kikötöttek Grönlandon, ahol a túlélés szempontjából elengedhetetlennek számító szánhúzó kutyákat vásárolták, majd tovább folytatták az útjukat. Szeptember tájékán már az észak-kanadai szigetvilágban hajóztak, ahol egy kis öbölmenti településen (ma Gjøa Havenként ismert) tábor vertek. Itt csaknem két évet töltöttek, mely során méréseket végeztek – az expedíció ugyanis az Északi-sark mágneses mezőjének pontos felmérését is a céljai közé vette –, valamint az itt élő inuitoktól számos túlélési technikát tanultak. Többek között elsajátították, hogyan kell a fagyos tundrai környezetben boldogulni,

1925, Roald Amundsen's expedition to the North Pole, Unloading of the hydroplane fuselage N, 25

Számos expedíció indult az átjáró felkutatására, ám a Csendes-óceánra senkinek sem sikerült kijutnia. Roald Amundsen égett a vágytól, hogy ő legyen az első, aki ezt végrehajtja.

milyen ruhákat érdemes hordani, és miként kell a szánhúzó kutyaikkal bánni.

1905-ben újra vízre szálltak, és nagyobb bonyodalmak nélkül elérték Cape Colborne-t – ez volt a legkeletibb pont, ahová a Bering-szoros felől érkező hajók eljutottak –, ezzel pedig Amundsen és csapata lettek az elsők a világon, akik keletről nyugat felé haladva sikeresen áthajózták az Északnyugati-átjárót. Mivel azonban nem vittek magukkal semmilyen hírközlő eszközt, ezért kénytelenek voltak a Hermite-szigetekig hajózni, ahonnan Amundsen további 800 kilométert szívelt egészen az alaskai Eagle településig, hogy hírt adjon az expedíció sikerességéről. Ezt követően visszatért a csapatához, majd lehajóztak egészen San Franciscóig, innen pedig Norvégiába vették az irányt, ahol kitörő örömmel fogadták őket.

Az expedíció kapcsán érdemes kiemelni, hogy bár tudományos szempontból sikeres volt, de a feltérképezett hajóút kereskedelmi célokra alkalmatlannak bizonyult, mivel egyes helyeken a víz alig érte el az egyméteres mélységet.

Verseny a Déli-sark meghódításáért

Amundsent mindig is az Északi-sarkvidék vonzotta, ezért kifejezetten nagy csalódás érte, amikor

1909-ben arról szerzett tudomást, hogy Frederick A. Cook és Robert E. Peary is sikeresen elérték a sarkot. Ezzel régóta dédelgetett álmai és tervei veszttek oda, így hát Amundsen, ahhoz, hogy megtartsa felfedezői hírnevét, egy új és egyben szenzációs expedícióra vállalkozott, melynek végső célja a Déli-sark meghódítása volt.

1910-ben vitorlát bontott, és a Fram nevű hajóján, mely korábban a Nansen expedíciók szolgálatában állt, kihajózott a biztonságot adó kristiansandi kikötőből. Az úti cél azonban a legénység számára ismeretlen volt. Amundsen csupán Madeira közelében jelentette be, hogy a Fram a Ross-tengeri Bálna-öböl felé veszi az irányt, ahonnan a Déli-sark következik. A titkolózásra minden okuk megvolt, hiszen ekkoriban a Déli-sark a Föld utolsó felfedezetlen vidékei közé tartozott, ezért az „expedíciók hőskorának” is nevezett érában számos kalandvágyó felfedező igyekezett oda jutni, és learatni az ezzel járó örök dicsőséget. Bár tény, hogy Amundsent más okok is ködösítésre kényszerítették: félt, hogy a pénzügyi támogatók nem finanszíroznák az expedícióját, ezért félrevezette őket az úti célját illetően.

A hír – mivel Amundsen megtáviratozta – eljutott Robert Falcon Scott, a Terra Novának elnevezett expedíció vezetőjéhez is, aki ugyancsak

ekkoriban készült a Déli-sarkra. Sokan, köztük Scott és a norvég közvélemény egy része is, úgy érezték, hogy Amundsen ezzel a lépésével hátba támadta a Terra Nova expedíciót.

Amundsenék 1911. január 14-én kötöttek ki a Bálna-öbölben, és elkezdték a felkészülést a sarki útra. Az inuitoktól korábban eltanult technikák most igencsak jól jöttek, nagyban segítették a zökkenőmentes előrehaladást, noha az első nekifutás nem sikerült. A másodikra 1911. október 19-én került sor. Ekkor Amundsen négy társával, négy szánkóval és több mint ötven szánhúzó kutyával vágott neki az útnak. Majdnem két hónapnyi kemény és fáradságos út után, 1911. december 14-én, a világon elsőként elérték a hően áhított Déli-sarkot. Scotték egy hónap múlva szintén eljutottak a Déli-sarkra, de már csak másodikként.

Amundsen és csapata 1912 januárjában érkezett meg az alaptáborhoz, majd gyors szedelődzkodás után felhúzták a horgonyokat, és az ausztráliai Hobartig hajóztak. A kikötőbe érve Amundsen világgá kürtölte sikerét, melyet a nagy napilapok óriási szenzációként hoztak nyilvánosságra, bár a Terra Nova expedíció tragikus kimenetele – a visszafele vezető út során Scott és néhány társa odaveszett – kissé beárnyékolta az ünneplést. Utólagos elemzések szerint az expedíció sikeressége az aprólékos, mindenre kiterjedő tervezésben, a jó minőségű és megfelelő ruházkodásban, a pontosan beosztott élelmiszeradagolásban, a szánhúzó kutyák tökéletes ismeretében, valamint a professzionális síhasználatban rejlett.

5/1926- The Amundsen expedition to the North Pole boarding the dirigible „The Norge”

Szárnyra kelve szállt a sírba

A sarki expedíciót követően Amundsen 1918-ban még szervezett egy nagyszabású felfedezőutat, melynek célja a Jeges-tenger ez idáig ismeretlen vizeinek a felkutatása és feltérképezése volt, de figyelme fokozatosan a repülés irányába terelődött. Már 1909-ben foglalkoztatta a gondolat, hogy miként lehetne légi expedíciókat szervezni az Északi-sarkra. 1914-ben az Egyesült Államokból vásárolt egy duplaszárnyú repülőgépet, és hamarosan megszerezte hozzá a pilótaengedélyt is. Az első nagy légi expedícióra azonban csak az 1920-as években került sor. Több kudarcos próbálkozás után Amundsen és csapata 1926-ban sikeresen átrepülte az Északi-sarkot és a Jeges-tengert. A Norge nevű léghajó – melyet Umberto Nobile tervezett – a Spitzbergákról szállt fel 1926. május 11-én. A következő nap már el is érték a sarkot, 13-án pedig Alaszkában landoltak.

1928-ban Umberto Nobile úgy döntött, hogy az Italia nevű léghajóval ismét megkísérli átrepülni az Északi-sarkot. De az expedíció során nem várt technikai problémák adódtak, ami miatt a léghajó meghibásodott és lezuhant. Amikor Amundsen tudomást szerzett kollégája szerencsétlenségéről, azonnal mentőexpedíciót szervezett. A Nobile megmentésére induló csapat egy francia gyártású Latham hidroplánnal hagyta el Tromsø repterét 1928 júniusában. Szakértők szerint a Latham hidroplán a legkevésbé sem úgy volt tervezve, hogy egy ilyen utazást kibírjon, de az idő szűkössége miatt Amundsenék vállalták a rizikót – végül ez okozta a vesztüket. A hidroplán ugyanis 1928. június 18-án, valahol a Barents-tenger felett repülve, véglegesen eltűnt a horizontról. A norvég kormány mentőcsapatokat küldött, de senkit sem találtak meg. ■

Norwegian explorer Roald Amundsen with his lead dog outside a trapper's cabin at Candle, the last town on the route to Wainwright during his polar expedition, Candle, Alaska, July 5, 1923. (Photo by Underwood Archives/Getty Images)

